

ויגש אליו יהודה כשהאמת והשלום נפגשים

דני סגליס

א. מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה - מי הפועל ומי הנפעל?

"ויגש אליו יהודה" שלש מילים שפותחות מפגש בין עולמות. בין גדולי העולם, בין הנהגות שונות. מפגש מרגש ועמוק מאין כמוהו שהוא מעשה אבות סימן לבנים.

מפליא לראות כי נחלקו הזוה"ק והמדרש רבה בשאלת היחס שבין יוסף ליהודה בנקודת מפגש זו. הן המדרש והן הזוה"ק בוחנים את היחס שבין יוסף ליהודה דרך הפסוק ממשלי - "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה. אולם מסקנתם היא הפוכה:

בראשית רבה (וילנא) פרשת ויגש פרשה צג

ד ד"א ויגש אליו יהודה וגו', כתיב (שם /משלי/ כ) מים עמוקים עצה בלב איש וגו', לבאר עמוקה מלאה צונן והיו מימיה צוננין ויפין ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה במשיחה ודלה הימנה ושתה התחילו הכל דולין הימנה ושותין, **כך לא זו יהודה משיב ליוסף דבר על דבר עד שעמד על לבו.**

לפי חז"ל במדרש יהודה הוא איש התבונות המצליח לפלס נתיבות לליבו של יוסף. הוא צולח את כל הפערים, כל הקושיות והספיקות וגורם לשינוי המביא לכך שיוסף לא יכל עוד להתאפק והתוודע לאחיו. ומימיו הצלולים של יוסף יוצאים מההסתר והמחבוא להיות גלויים לכל - "ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי...אני יוסף אחיכם וגו'". לפי זה יוסף הוא הנפעל ויהודה הוא הפועל. יוסף הוא "מים עמוקים עצה בלב איש". ויהודה הוא "איש תבונות ידלנה".

לעומת זאת בזוה"ק מצינו בדיוק להפך:

זוהר כרך א (בראשית) פרשת מקץ דף רא עמוד ב

מים עמוקים עצה בלב איש דא יהודה והא אוקמוה בשעתא דאתקריב לגביה דיוסף על עסקא דבנימן, **ואיש תבונה ידלנה דא יוסף**

לפי הזוה"ק הוא הנפעל הוא "המים העמוקים עצה בלב איש" ויוסף הוא הפועל "ואיש תבונות ידלנה".

לפי זה נוכל להבין גם את הפתיחה "ויגש אליו יהודה". לפי המדרש רבה יהודה ניגש ליוסף. לפנימיותו ותוכו של יוסף. לעומת זאת לפי הזוה"ק יהודה ניגש לעצמו. דרך יוסף יהודה נפעל ומתגלה עולם פנימי שלם מעומק עצמיותו.

דברי הזוה"ק והמדרש רבה הם בבחינת אלו ואלו דברי אלוקים חיים. ונראה שיש כאן נקודת מבט שונה מצד הנגלה ומצד ההסתר. בנגלה יהודה הוא הפועל, הרי הוא המדבר. ויוסף הוא הנפעל וזה גם מה שגלוי ונראה לעין כל לבסוף הוא אינו מסוגל עוד להתאפק והשינוי חל אצלו. אולם בנסתר המבט הוא הפוך - אותה מציאות גלויה (שהיא נכונה ועומדת כשלעצמה), היא בסיס לכך שאצל יהודה חל שינוי עמוק היוצא מהכח אל הפועל.

ננסה לעמוד בסייעתא דשמיא על שתי נקודות מבט אלו וכיצד הן משלימות זו את זו בבחינת אלו ואלו דברי אלוקים חיים. מה קרה בנקודת המפגש אצל יוסף ומה קרה אצל יהודה?

והנה יוסף ויהודה הם ראשי כל השבטים. ומעשי אבות סימן לבנים. ומשיח בן יוסף ומשיח בן דוד מושרשים ביוסף ויהודה. וממילא כל מה שנאמר יהיה באמת רק בחינה אחת מיני רבות מכל הגנוז בפרשיות אלו. ומתוך הבנה שהתמונה גדולה לאין ערוך מהמעט שנבחן כאן, ניגש בדחילו ורחימו חזרה להולדת יהודה ויוסף.

ב. בחינת "איה מקום כבודו" ובחינת "כבודו מלא עולם"

בקריאת שמותם של יהודה ויוסף ניתן להבחין בהבדל בולט מאוד.

בראשית פרק כט

(לה) וַתֵּהָרֵעַ עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר הַפֶּעַם אוֹדָה אֶת־ד' עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֵד מִלְּדָת:

"הפעם אודה את ד" - זוהי הבחינה של לראות את הטוב האלוקי שבתוך המציאות. בחינת "כבודו מלא עולם". איך גם בתוך העולם הזה שהוא סבוך ומצומצם בכל זאת "כבודו מלא עולם". גישה זו קיימת אצל לאה גם בשלושת השמות הקודמים:

בראשית פרק כט

(לב) וַתֵּהָרֵעַ לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יָקוּם בְּעֵינַי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי:
(לג) וַתֵּהָרֵעַ עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יָקוּם כִּי־שָׁנְאוּהָ אֲנֹכִי וַיִּתְּרֵלִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:
(לד) וַתֵּהָרֵעַ עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הַפֶּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָאִי שְׁמוֹ לוי:

"עתה יאהבני", "עתה ילווה". לאה רואה בכל פעם את הטוב היוצא מהבן הנולד, ומתוך כך בבן הרביעי יש התעלות של הכרה "הפעם אודה את ה'".

לעומת זאת אצל יוסף הבחינה היא הפוכה:

בראשית פרק ל

(כד) וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף **לְאִמֶּר יוֹסֵף יִקְרָק לִי בֶן־אָחֵר** :

רחל מצפה למשהו נוסף, לבן אחר. אם כנים דברינו זוהי הבחינה של "איה מקום כבודו" של הגעה למדרגה חדשה. למה שמעבר למציאות העכשווית הקיימת.

במהות שמו של יוסף יש חיפוש של תוספת של משהו (ומשהו) שעוד לא נולד. לעומת זאת אצל יהודה מהות השם הוא הפעם אודה את ה' - הודאה על הקיים. ומתוך כך ניתן להבין גם את סוף הפסוק במובן מעבר לפשט הפשוט - "וַתִּהְיֶה עוֹד וַתִּלְדֵּךְ בֶּן וַתִּאמֶר הַפֶּעַל אוֹדָה אֶת־דִּי עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ וַהֲוֵהָ וַתַּעֲמֹד מִלְדָּתִי". ההפך מ"יוסף ד' לי בן אחר" יש כאן מדרגה שעוצרת מהלידה הבאה ומתמקדת בקיים.

שתי בחינות אלו משלימות זו את זו. בחינת "כבודו מלא עולם" חושפת את הטוב האלוקי הקיים במציאות. את תכונת ההווה ואתגריו.

בחינת "איה מקום כבודו" פותחת להכרת בחסרונות ההווה. ממאנת להיכנע בפני הליקויים שבמציאות החלקית, מצביעה על החיסרון האלוקי במציאות ובכך מאפשרת להיפתח לקומה חדשה שעדיין לא קיימת במציאות.

ג. המים העמוקים שדולה יהודה מליבו של יוסף

אולם בכל בחינה יש גם סכנה בהיעדר חברתה.

הבחינה של כבודו מלא עולם והפעם אודה את ד' מתחברת בטבעיות עם **איש השלום**. הרואה את הטוב שבכל אחד או בכל חלק בחברה². ומסוגל להצביע על החיובי שבתכונת ההווה ובכך לחבר אנשים שונים סביב האור הגלוי שהוא מראה. הבחינה של "איה מקום כבודו" והכרה בחיסרון שבמציאות מתחברת בטבעיות ל**איש האמת** הרואה חלק ממה שחסר ואינו מוכן להתפשר עליו הגם שהעולם איננו מבין על מה הוא מדבר.

וכאן נחזור ליוסף הצדיק, בעל החלומות הרואה למרחוק. החש בתוכיותו שמהו אחר צריך להופיע. כח חדש שיתקן את העולם. יוסף מרגיש שיש חלום שעליו לפתור ולפענח. אולם בתחילת הדרך היותו בעל חלומות הרואה מה שאחרים כלל לא מבינים, היותו שואף לתיקון בלתי מתפשר, מביאה אותו להביא את דיבתם הרעה של האחים אל יעקב אביו³. הוא כשלעצמו הולך ומתעלה בדרך הקודש ואביו אוהב אותו מכל אחיו כי בן זקונים הוא לו ופירש אונקלוס מלשון שקנה חכמה כלומר שהוא בנו החכם של יעקב אביו. אולם כגודל עליותו והצלחתו כך גודל האיבה:

בראשית פרק לו

(ד) וַיִּרְאֶה אֶחָיו כִּי־אֵתּוֹ אֵהָב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלֹם :

האמת של יוסף הצדיק מכבה את האחים ופוגמת בשלום. אולם יוסף ממשיך ומספר על חלומותיו, על חזונו הגדול בעוד שאצל האחים הולכת ומתעצבת העמדה שככל שאורו של יוסף יגדל כך אורם ילך וידעך. שאין הוא מותיר להם מקום: (ח) וַיִּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמְלִיךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מִשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שִׁנְאוּ אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל דַּבְּרָיו :

יעקב אבינו מזהה זאת ושולח את יוסף למשימת חייו. זו שתשנה את חייו של יוסף, את חיי יעקב אבינו, את חיי האחים ובעצם את כל העולם כולו.

(יג) וַיִּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אֶחָיֶךָ רָעִים בְּשִׁבְטֵם לָכֵן וַאֲשַׁלַּחְךָ אֲלֵיהֶם וַיִּאמֶר לוֹ הֲגִנִי : (יד) וַיִּאמֶר לוֹ לֹא יָרָא אֶת־שְׁלֹם אֶחָיֶךָ וְאֶת־שְׁלֹם הַצֹּאן וְהַשֶּׁבִּי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן וַיָּבֵא שָׁכְמָה :

יעקב אבינו שולח את איש האמת לחפש את השלום, לבקש את אחיו. והנה יוסף מתקשה למצוא את האחים:

(טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהָנֵה תַעֲהָ בַשָּׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאִמֶּר **מַה־תַּבְקֹשׁ** : (טז) וַיִּאמֶר **אֶת־אֲחִי אֲנִי מִבְּקֶשׁ** הֲגִידְהֶנָּה לִּי אִיפֹה הֵם רָעִים :

¹ וזו לשון בעל **האמרי אמת** בראשית פרשת וישב - "בשם אאזז"ל (שפ"א חנוכה תרמ"ב ד"ה בני) הלל והודאה הם כנגד יוסף ויהודה, כתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ואיתא (רש"י בראשית ל כה) שלהבה שולטת למרחוק, כתיב (יחזקאל א יד) והחיות רצוא ושוב ויהודה מופקד לעצור את ההתלהבות, זה הכח של יהודה וזהו שכתוב (בראשית כט לה) הפעם אודה את ה' וגו' ותעמוד מלדת, איתא בספר יצירה (א ח) ואם רץ לברך שוב למקום שלכם נאמר והחיות רצוא ושוב, הדרך של יהודה היא שנבחרה, איתא (סוטה י ב) יהודה זכה ונקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא, יהודים מודים על הכל כדרך שאמרה לאה הפעם אודה את ה' שנטלתי יותר מחלקי, יהודים נקראים יהודים מפני שהם יודעים שאינם כדאים למה שיש להם". **ובספר מאור ושמש** בראשית פרשת ויצא - "... והנה ראובן שמעון לוי היו כנגד שלשה אבות, וכשילדה את יהודה הבינה לאה שהוא כנגד מדת מלכות. והנה משם ולמטה מתחיל 'עלמא דפרוודא' **וסברה לאה שלא יוליד יעקב שוב עוד, על כן אמרה הפעם אודה את ה' ואמרה שיר ושבחה על זה שזכתה שיצא ממנה כל ארבעת רגלי המרכבה, ושוב לא יוליד עוד יעקב, ומפני כך ותעמוד מלדת כי נענשה על זה על שחשבה כך**".

² וזו לשון רבינו אלעזר אזכרי בספרו ספר חרדים מצוות עשה פרק ד, נז - "**בקש שלום ורדפהו דאורייתא** היא דאפילו בשעת מלחמה צוה ית' להקדים שלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום ומנאה סמ"ג במצות עשה וכל מקום שיש שלום אין השטן יכול לקטרג שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו צוה הקדוש ברוך הוא למחות שמו הגדול שנכתב בקדושה על המים לשים שלום בין איש לאשתו **והרוצה לזכות במצוה זו יזהר במצוה אחרת והוא לדון כל אדם לכף זכות תמיד, ממנין תרי"ג**".

³ רש"י בראשית פרק לו פסוק ב - "את דבתם רעה - כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלישתן לקה. על אבר מן החי (לעיל פסוק לא) וישחטו שעיר עזים במכירתו, ולא אכלוהו חי. ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, (תהלים קה יז) לעבד נמכר יוסף. ועל העריות שספר עליהם, (להלן לט ז) ותשא אשת אדוניו וגו'":

וביאר בספר ערוגות הבושם מתורת רש"ב מפשיסחא:

א. אלה תולדות יעקב יוסף. זה הממשיך בדרך יעקב, שומר הברית האמיתית. יוסף היה לו דרך משלו שהשבטים לא הסכימו, שנראה להם כעין התנשאות, המלוך תמלוך כו', אם משול תמשול בנו. אבל הוא הלך בדרך אחר, ויגבה לבו בדרכי השם. מסלול בשער, הביא עצמו לנסיגות, כדאיתא בגמרא בדורות אחרונים שעשו פעולות להתגבר ולכוף את היצר הרע. וכן איתא בס' קול שמחה על ענין הדיבה, שלא היה יכול לסבול שום דבר, כמו רשב"י כשיצא מהמערה שרצה לשרוף את העולם. ובא לנסיגון גדול, כדכתיב וימצאהו איש והנה תועה בשדה, כדאיתא, שלוקחים מן האדם המדרגות. וישאלהו האיש לאמור מה תבקש. 'מה' לשון ענוה. נרמז לו שהרחיק את אחיו ממנו ע"י התנשאות. ורמז לו מה תבקש, על ענוה. ויוסף הרגיש תיכף בזה, ואמר את אחי אנכי מבקש, לעורר האחוה. אבל השבטים לא הרגישו, מחמת שנאה. ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו. והגיע לנסיגון לירד למצרים. (בית ישראל, וישב תשכ"ז):

יוסף יוצא לשליחות הגדולה לסלול דרך בה איש האמת, זה שאינו מתפשר עם העולם הלקוי, זה הזועק "איה מקום כבודו", ימצא את השלום, את הדרך בה אורו הגדול יופיע מבלי לכבות את האחרים ובאופן של השלמה והפריה.

והנה יוסף, שאנו עסוקים בבחינה של היותו מעל מדרגת העולם בבחינת "איה מקום כבודו", נאלץ כל אותם שנים לחיות בין שני עולמות. בין המקום הנמוך והשפל של החיים במצרים שהם עולמו הגלוי של יוסף. לבין עולמו הטהור והפלאי הנמצא בעולמו הפנימי של יוסף. בין דמות דיוקנו של אביו לבין הניסיון בו מעמידה אותו אשת פוטיפר. יוסף צולח את כל המשברים הללו ונשאר צדיק יסוד עולם הנאמן לאלוקים. איזה מרחק עצום וכמעט בלתי אפשרי בין עולמו הפנימי הקדוש לבין העולם הגלוי והרדוד כל כך. היכן מדרגתו שלו והיכן מדרגת הסובבים אותו בבית פוטיפר או בבית הסוהר ואף בסביבת פרעה בתקופה היותר טובה בה הוא יוצא למשול על כל ארץ מצרים!! ואמנם בתקופה זו של פרשת מקץ יוסף משנה את כל העולם, אולם עדיין כל מה שהעולם מכיר מבחוץ את יוסף כשליט על מצרי, הוא מרחק של מיליוני קילומטרים מהמקום האמיתי בו נמצא יוסף הצדיק. הוא צפנת פענח מפענח את כל החלומות והצפונות, אולם איש לא מצליח לפענח אותו. איש לא מצליח לגרום לעולמו הפנימי לפרוץ ולהתגלות. הוא נבדל מכולם. עד...

עד שבא יהודה ואומר במילים הכי נוגעות ויוצאות מהלב - אי אפשר לקבל את המצב, יש את אבא, יש את בנימין ואני ערב לכל העניין⁴. ובמקום הזה בו יהודה נוגע כה עמוק בשלום, בדאגה ליוסף שאבד, לבנימין שנתר ולאבא הזקן. אור השלום היוצא מאישיותו של יהודה פוגש את מידת האמת של יוסף הצדיק, ויוסף היודע שהכל מהלך אלוקי גדול אולם רואה כעת את אחיו שבעבר הציע למוכרו ועתה ניצב לפניו בהוד תשובתו השלימה. בכוחו הגדול להיות ערב לכל המשפחה. יוסף נפעל ומתרגש ולא יכול עוד:

בראשית פרק מה

(א) וְלֹא יִזְכֹּר יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצַבִּים עִלְיָו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כְלֵאִישׁ מֵעֲלֵי וְלֹא יִעֲמֵד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנַדֵּעַ יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו: (ב) וַיִּתֵּן אֶת-קִלְוֵי בָבְלִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בַּיִת פְּרָעָה:

יוסף סוף לא רק כלפי האחים אלא כלפי העולם כולו הוא לומר ולגלות את עולמו הפנימי:

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יִקְרָאוּ אֶחָיו לַעֲנֹת אִתּוֹ כִּי נִבְהָלָו מִפָּנָיו:

והוא ממחר להרגיע את אחיו:

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גְּשׁוּנָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחֱיָכֶם אֲשֶׁר-מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִמָּה: (ה) וַעֲתָה! אֶל-תַּעֲצָבוּ וְאֶל-לִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מְכַרְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֶל-לֵהִים לְפָנֵיכֶם: (ו) כִּי-זֶה שְׁנַתִּים הָרַעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֶרֶשׁ וְקֶצֶר: (ז) וַיִּשְׁלַחְנִי אֶל-לֵהִים לְפָנֵיכֶם לְשׁוֹם לָכֶם שְׂאֵרֵיט בְּאָרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:

הדגש אינו על השמש והירח המשתחווים לו, אף לא על האלומות המשתחוות לאלומותו, אלא על היות חלומותיו שליחות אלוקית למען הציל את האחים ואת העולם. לא הוא "האור" והם "הכלים". אלא הקב"ה הוא בבחינת "האור" ויוסף הוא "הכלי" למען האחים.

סוף סוף יכולה האמת הפנימית להיגלות בלי חשש, בלי צורך לחומות של הגנה מפני עולם שלם שלא מבין את בחינתו הפלאית והנסתרת של יוסף. עתה יבינו מה שהוא הבין ממזמן, שהכל היה מהלך אלוקי מופלא לטובה. כבר מתחילת הדרך זה היה אלוקי, אולם כעת יצא לגילוי בתיקון מלא. בחיבור לאחים. במפגש המופלא שבין האמת לשלום.

מבחינה זו יהודה הוא איש התבוננות שהצליח להוציא מיוסף את המים העמוקים עצה בלב איש.

ועוד קומה נסתרת בזה, שבאותו מקום בו השלום של יהודה מאפשר ליוסף לגלות את הסוד הנסתר שהוא צופן בקרבו. באותו מקום בו בחינת "איה מקום כבודו" של יוסף מתגלה והופכת להנהגה החדשה המנהיגה את העולם בזמן הווה, דווקא שם מתחילה לבצבץ הנהגה חדשה בבחינת "איה מקום כבודו" בקומה חדשה מוחבאת בתוך דבריו הנ"ל של יוסף ומבוארת בדברי חז"ל בפסיקתא⁵

⁴ בראשית רבה (וילנא) פרשת ויגש פרשה צג - ט "א"ר חייא בר אבא כל הדברים שאת קורא שדיבר יהודה ליוסף בפני אחיו עד שאת מגיע ולא יכול יוסף להתאפק, היה בהם פיוס ליוסף, ופיוס לאחיו, ופיוס לבנימין, פיוס ליוסף, לומר ראו היך הוא נותן נפשו על בניה של רחל, פיוס לאחיו, לומר ראו היאך הוא נותן נפשו על אחיו, פיוס לבנימין, אמר לו כשם שנתתי נפשי עליך כך אני נותן נפשי על אחיך, ולא יכול יוסף להתאפק וגו',

⁵ פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) בראשית פרשת ויגש פרק מה סימן ז

וישלחני א-להים לפניכם - לא להנאתי, אלא לשום לכם שארית בארץ, כי אין זכותי גדול מזכותכם: **ולהחיות לכם לפליטה גדולה**. הוא שארו"ל עתיד היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו, וכה"א בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה (הושע יא ד):

כלומר, עד כאן ההנהגה העתידית הייתה הסוד של להציל את העולם מרעב ולהחיות את בית אבא. עתה מתחילה הנהגת נסתרת חדשה שבעצם יש כאן מהלך עמוק הרבה יותר והוא להתחיל את גלות מצרים והולדת עם ישראל.

הנה איזה פלא השלום של יהודה מגלה את האמת של יוסף והופך אותה להנהגה הגלויה. ומתוך כך מתחילה להתנוצץ הנהגה נסתרת חדשה ודבר אלוקינו יקום לעולם:

יש כאן עומק לפני מעומק - בקומה הראשונה והגלויה אנו רואים את פרשיות וישב-ויגש מנקודת מבטם של האחים והסיפור הוא חטא מכירת יוסף ותשובת האחים השלימה. **בקומה השנייה** פנימית ונסתרת יותר אולם גלויה רק ליוסף הסיפור הוא שליחותו להציל את העולם מרעב. **בקומה השלישית** והנסתרת עוד יותר דרשו חז"ל והביאפ רש"י על "וישלחני מעמק חברון" - והלא חברון בהר שנאמר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא (ב"ר) מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לעיל טו) כי גר יהיה זרעך". כלומר, בקומה השלישית הסיפור הוא הולדת עם ישראל מתוך גלות מצרים. **ובקומה הרביעית הנסתרת עוד יותר** (ותבואר בס"ד לקמן) הסיפור הוא הופעת אורו של משיח מתוך הסיפור של יהודה ותמר ולידת פרץ.

הדגש שרצינו להדגיש כאן הנו, שבשלב בו הקומה השנייה שהייתה גלויה רק ליוסף, הפכה בעקבות דברי יהודה לגלויה גם לאחים. ובמילים אחרות מה שהיה עד כה בבחינת נסתר ו"איה מקום כבודו", הפך לגלוי ובחינת "כבודו מלא עולם". העולם עלה למציאות בה הקומה שהייתה הנכחת ובה תוקנה הקומה הראשונה והאחים יכולים להירגע הסיפור נגמר בטוב והם עמדו בניסיון וחזרו בתשובה.

אולם לא בזה תם המהלך. מרגע שהקומה השנייה הפכה להנהגה הגלויה, הרי היא כבר כלי ובסיס לקומה השלישית שהיא כעת הקומה הנסתרת המתחילה להיגלות ברמזים דקים. הקומה שהכל היה לצורך הולדת עמ"י במצרים. ולכן במילותיו של יוסף בחושפו את הקומה השנייה, רמוזה כבר הקומה השלישית כדברי הפסיקתא הנ"ל. ונמצא שיהודה לא רק שעזר ליוסף לגלות לעולם ובעולם את הקומה השנייה, אלא שעוד עזר לו להופיע מדרגה חדשה של בחינת "יוסף ד' לי בן אחר", בחינת "איה מקום כבודו". הנהגה נסתרת חדשה הצריכה להיגלות ולקדם את העולם לעבר תכליתו האלוקית.

ד. המים העמוקים שדולה יוסף מליבו של יהודה

ומתוך כך נעבור לבחינה השנייה. ליהודה שהוא כנ"ל בחינת "כבודו מלא עולם" והפעם אודה את ה'. בחינת הסכנה של איש השלום היא שכיוון שהמציאות מורכבת מטוב ורע ואינה שלימה. ממילא ע"י ההתמקדות בטוב הקיים במדרגת ההווה תיתכן החסרת הבחינה של ביקורת האמת ובכך סוג של עשיית פשרה ונתינת הסכמה לה.

במסכת סנהדרין בסוגיית הפשרה⁶ מובאת דעתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי הסבור שאסור לדיין לעשות פשרה בבית הדין⁷. הפסוק שהוא מביא כראיה הנו - בוצע ברך נאך ד'. מי שמברך את הדיין עושה פשרה מנאץ את ה'. בהמשך הגמרא מובאת דעתו של רבי מאיר שהפסוק הנ"ל מוסב על יהודה וזו לשונו:

רבי מאיר אומר: לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה, שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו, וכל המברך את יהודה - הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר: **ובצע ברך נאך ה'.**

וביאר רש"י במקום:

כנגד יהודה - שהיה לו לומר: נחזירנו לאבינו, אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו.

והנה בוודאי בזמן אמת ההכרעה היתה קשה מאוד. משום שבאמת היתה מחשבת למקצת האחים להרוג את יוסף.

בראשית פרק לו

(כ) וַעֲתָהּ לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ בְּאֶתֶד הַבְּרֹת וְאֶמְרֵנוּ תִּהְיֶה רָעָה אֲכַלְתֵּהוּ וְנִרְאָה מֵהִיָּהוּ חֲלֵמְתֵינוּ:

ובמצב סבוך זה יהודה מציע פשרה:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶלְאֶחָיו מִה־בָּצַע כִּי נַהַרְגְּ אֶת־אֶחָינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ: (כז) לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמָעֵאלִים וְיִדְנֵנוּ אֶל־תַּהֲיִבוּ כִּי־אֶחָינוּ בְּשָׂרֵנוּ הָיָה וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:

אין כאן רק הצעה מעשית גרידא, כי אם נתינת טעם "כי אחינו בשרנו הוא" - אי אפשר להורגו, מצד שני אי אפשר גם להמשיך במצב הקיים לכן שאחרים יטפלו בו.

סביר להניח שכמו בכל מצב מורכב וסבוך ניתן היה לראות בהסכמת פשרה זו הישג וניתן היה לראות בכך גנאי.

והנה בגמרא בסנהדרין הנ"ל ביאר רבי מאיר את הגנאי הגדול שעל יהודה נאמר בוצע ברך נאך ד'. אולם בתוספתא מסכת ברכות⁸

⁶ דף ו עמוד ב

⁷ רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אסור לבצוע, וכל הבוצע - הרי זה חוטא, וכל המברך את הבוצע - הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר בצע ברך נאך ה', אלא: יקוב הדין את ההר, שנאמר כי המשפט לאלהים הוא, וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, שנאמר תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון.

מעשה בארבעה זקנים שהיו יושבין בבית שער של ר' יהושע אלעזר בן מתיא וחנניא בן כינאי ושמעון בן עזאי ושמעון התימני **והיו עסוקין במה ששנה להם ר' עקיבא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהודה בתמר הוסיפו הן מעצמן** אשר חכמים יגידו ולא כחזו מאבתם להם לבדם נתנה הארץ וגוי' אמי' להם וכי נותנין שכן על העבירות **אלא מפני מה זכה יהודה למלכות מפני שהציל את אחיו מן המיתה שני' ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וגוי' אמי' להם דיה להצלה שתכפר על המכירה אלא מפני מה זכה יהודה למלכות ...** אלא מפני מה זכה יהודה למלכות אמרו לו ילמדנו רבינו אמי' להם מפני שקידש שמו של הקדוש ברוך הוא על הים וכו"ו⁹.

הרי דעה שניה לפנינו שיש כאן שבח ליהודה ואף הווא אמינא שבשכר זה זכה למלכות ומסקנה שגם אם לא זאת הסיבה שזכה יהודה למלכות, אולם לכל הפחות מכפרת ההצלה של יהודה על המכירה.

ואכן זוהי המורכבות של כל ההכרעות הקשות והסבוכות שצריך לקבל מתוך הקיים והגלוי כעת במציאות. יש צד לשבח על ההישג הקיים וצד לגנאי על הוויתור להופיע מדרגת מתוקנת יותר. והנה מתוך מציאות נוראית זאת של מכירת יוסף:

בראשית פרק לח

(א) וַיְהִי בַּעַת הַהֵוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה

בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פה סימן א

א [לח, א] ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו, (מלאכי ב) בגדה יהודה ותועבה נעשתה וגוי', אייל כפרת יהודה שקרת יהודה, ותועבה נעשתה בישראל, יהודה נעשה חולין, (שם /מלאכי ב') כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב, ויהי בעת ההיא, (מיכה א) עוד היורש אביא לך יושבת מרשה עד עדולם יבא מלכן וקדושן של ישראל, עד עדולם יבא כבודן של ישראל, עד עדולם יבא דכתיב ויט עד איש עדולמי, ויהי בעת ההיא, רבי שמואל בר נחמן פתח (ירמיה כט) **כי אנכי ידעתי את המחשבות, שבטיס היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח,** ויהי בעת ההיא וירד יהודה, (ישעיה סו) בטרם תחיל ילדה, קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון, ויהי בעת ההיא, מה כתיב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים.

חז"ל במדרש רבה דורשים את "וירד יהודה" לא כתיאור גאוגרפי אלא כירידה רוחנית. ומתוך כך ממשיך המדרש "כי אנכי ידעתי את המחשבות" ומתאר במה היה עסוק כל אחד מבני יעקב והנה יהודה היה עסוק ליקח לו אשה. על פניו על רקע השק והתענית של יעקב אבינו, של יוסף וראובן צורם לשמוע שיהודה עסוק ליקח לו אשה. אולם דומה כי לאור הבחינה שראינו לעיל של "הפעם אודה את ה'" ו"כבודו מלא עולם". הרי שיהודה מבקש במקום ליקח אל הייאוש וההעדר, להיאחו במה שקיים ולהמשיך ולבנות ולנטוע. הוא מנסה להביא חיים במקום לשקוע במה שאבד ונעדר.

אולם גם עסק זה מסתבך ושני בניו מתים ובסופו של דבר תמר שחיכתה בנאמנות לבנו השלישי של יהודה - שלה, בשביל שתוכל הקים שם לבעלה, מגלה כי שלה גדל והיא לא ניתנה לו לאשה. ומתוך כך המשך הסיפור עם יהודה עד שמודיעים לו "זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים. ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף". ותמר רומזת לו רגע לפני האסון הנורא שההיריון ממנו. ובנקודת שפל זו על כל הבושה שבדבר -יהודה שעד כה היה בבחינת הכרת הטוב בבחינת "הפעם אודה את ה'" מופיע את הנהגת ההודאה כהכרת האמת והודאה בטעות - **"צדקה ממני"**. וזוכה לקדש שם שמים בפרהסיא¹⁰.

לאחר מכן בפרשת מקץ יהודה מתחייב לערוב לבנימין. ויחד עם האחים בכל העסק ההולך ומסתבך בכל פעם שהם מגיעים למצרים הם מבינים שיש כאן מידה כנגד מידה. הם מקבלים עונש משמים על מכירת יוסף. והאחים מקבלים זאת מתוך תשובה שלימה ואמתית. והנה אחר שנמצא הגביע באמתחת בנימין:

בראשית פרק מד

(טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הַלֹּא יִדְעֶתֶם כִּי־נִחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמְנִי: (טז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מֵה־נֹּאמַר לֹאֲדָנִי מֵה־יִדְבֹר וּמֵה־נִּצְטַדֵּק הָאֵל־לְהִים מִצָּא אֶת־עֵוֹן עַבְדֵּיךָ הַנְּנוּ עַבְדֵּים לֹאֲדָנִי גַם־אֲנַחְנוּ גַם־אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגְּבִיעַ בְּיָדוֹ:

יהודה כמידתו מקבל את המציאות כמות שהיא מתוך הכרה במהלך האלוקי שבעומק המציאות. הוא מבין שהסיפור איננו כלל המשנה למלך מצרים אלא - האלוקים מצא את עוון עבדיך¹¹.

ומתוך כך הוא מודיע - "הננו עבדים לאדוני". יהודה מצדיק את הדין. ומקבל את עומק ההשגחה המופלאה שהביאה למידה כנגד מידה. אנו מכרנו את אחינו ועתה נהיה בעצמנו עבדים. וגם על מציאות זו חלה בחינת יהודה "הפעם אודה את ד'".

הארכנו בכל זאת כדי להדגיש את המהפך שחל בעקבות הפסוק הבא החותם את פרשת מקץ. הנה אחר שיהודה קיבל את הדין בהכנעה. אומר לו המשנה למלך מצרים הלא הוא יוסף:

⁸ (ליברמן) פרק ד הלכה יח

⁹ ועיין עוד מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה בשם רבי טרפון.

¹⁰ **תלמוד בבלי מסכת סוטה דף י עמוד ב - א"**ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו בהכר בישרוהו בהכר בישר הכר נא הכנת בך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי נא אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני - היינו דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: יוסף שקדש ש"ש בסתר - זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה, דכתיב: +תהלים פא+ עדות ביהוסף שמו, יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא - זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה".

¹¹ בראשית רבה (וילנא) פרשת מקץ פרשה צב סימן ט - ט" [מד, טז] ויאמר יהודה מה נאמר לאדוני בכסף ראשון, מה נדבר בכסף שני, מה נצטדק בגביע, מה נאמר לאדוני במעשה תמר, מה נדבר בבלהה, ומה נצטדק בדינה, מה נאמר לאבא שבארץ כנען ביוסף, ומה נדבר בשמעון, ומה נצטדק בבנימין, אם נאמר לך חטאנו גלוי וידוע שלא חטאנו, ואם נאמר לך שלא חטאנו האלהים מצא את עון עבדיך, אמר רבי יצחק מצא בעל חוב מקום לגבות שטרו, אמר רבי יצחק כזה שהוא ממצה את החבית ומעמידה על שמריה וכו"ו.

בראשית פרק מד

(יז) וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִי מַעֲשֵׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבְעֵי בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עָלֹי לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם : פ

מה קורה כאן? היכן המידה כנגד מידה? דווקא בנימין הוא היחידי שלא מגיע לו להיות עבד.

מתוך כך יהודה מתעררר כארי ולפתע הוא מופיע הנהגה חדשה = הנהגה של "איה מקום כבודו" - של אי אפשר להיכנע למצב הקיים. צריך לשנות את המציאות ויהי מה.

בראשית רבה (וילנא) פרשת ויגש פרשה צג סימן ו

ד"א ויגש אליו יהודה, ר' יהודה ר' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר הגשה למלחמה, היך מד"א (שמואל ב' י) ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה, רבי נחמיה אומר הגשה לפיוס, המד"א (יהושע יד) ויגשו בני יהודה אל יהושע לפייסו, רבנן אמרי הגשה לתפלה, (מלכים א' יח) ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי וגו', ר"א אמר פשט להון אם למלחמה אני בא, אם לפיוס אני בא, אם לתפלה אני בא וכו'

יהודה ניגש ליוסף והנה שלש דעות למה ניגש. האם למלחמה, לפיוס או לתפילה. דומה שיש כאן את שלש הבחינות של בין אדם למקום, בין אדם לחברו ובין אדם לעצמו. יהודה ניגש בכל הבחינות ליוסף. מצד "חברו" בא לפייסו. מצד "המקום" בא מתוך תפילה. מצד "עצמו" בא מתוך מסירות פנש ומוכנות להילחם עד הסוף בכדי לשחרר את בנימין.

ובפירוש רש"י בראשית פרק מד פסוק יח בשם המדרש רבה : דבר אחר כי כמוד כפרעה **אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך :**

יהודה איש השלום ובחינת "כבודו מלא עולם" עובר להנהגת "איה מקום כבודו" ואור האמת שאינה מתפשרת עם המציאות. וכאן קורה פלא מופלא. בנקודה זו מתגלה שלא רק שיש מידה כנגד מידה והאלוקים מצא את עוון עבדיך אלא שיש כאן מהלך אלוקי לכתחילה על כן :

בראשית פרק מה

(ח) וַעֲתָהּ אֲלִי־תַעֲצָבוּ וְאֶל־לַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מִכְרַתֶּם אֹתִי הֲנֵה כִּי לְמַחֲזֵה שְׁלַחְנִי אֶל־הַיָּם לְפָנֶיכֶם :

הנה יהודה שכל חייו מגלה את בחינת כבודו מלא עולם אולם בעצם היא במובן מה חסומה מפניו, משום שהעסק הולך ומסתבך. וכל פעם צריך בתוך הסבך להכריע פשרה ולהתקדם קדימה. לפתע דווקא במקום שהנהגתו פוגשת את הנהגת יוסף והוא לא מתפשר עוד עם המציאות דווקא אז מתגלית הנהגת יהודה בקומה חדשה מתגלה באמת כיצד הכל מהלך אלוקי והיאך "כבודו מלא עולם". ומבחינה זו הגענו לכאורה לדברי הזוה"ק שיוסף הוא איש התבונות שהצליח לדלות את ה"מים עמוקים עצה בלב איש" היינו בחינת יהודה.

ה. "נגלה שבנסתר" ו"נסתר שבנגלה".

נמצא שמצד יוסף הוא היה כל הזמן בהנהגת "איה מקום כבודו" פעל לשנות את כל העולם לאור חלומותיו אולם כל הזמן היה צריך להיות בהצנע ובהסתר בין נקודתו הקדושה הפנימית לבין כל העולם שבחוץ ועל כן הוא תמיד מעל העולם. האחים רואים לפנים שליט מצרי ולא ניכר מיהו באמת. אין אצלו בכי או הנדת שריר פנים בפניהם. הכל קר ומחושב.

אולם מתוך שיהודה מופיע את הבחינה של אור השלום ובחינת מה יש במציאות - יש עוד את אבא, ויש את בנימין מתוך כך נפעל יוסף ובוכה, ומתרגש ומתוודע לאחיו. ומצד זה יוסף הוא המים עמוקים עצה בלב איש ויהודה איש התבונות. וכאמור דווקא במקום בו יוסף יוצא מהנהגתו להנהגת יהודה מתגלה הסוד שיש כאן משהו מעל הטבע מעל המציאות. מהלך אלוקי שיוסיף יציל את העולם מרעב וימשול במצרים. הנהגת יוסף יוצאת מהעלם לגילוי. **זהו "הנגלה שבנסתר"** והאחים רואים שאכן הוא צדק ויש בכוחו להוציא מדרגות אלוקיות חדשות אל הגילוי. ושעוד לא תם העניין :

בראשית פרק מו

(ו) כִּי־זֶה שְׁנֵתִים הָרָעַב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵירֶחְרֵשׁ וְקָצִיר : (ז) וַיִּשְׁלַחְנִי אֶל־הַיָּם לְפָנֶיכֶם לְשׂוֹם לָכֶם שְׂאֵרֵיט בְּאָרֶץ וְלַחֲלוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה : (ח) וַעֲתָה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֲנֵה כִּי הֵאֶל־הַיָּם וַיִּשְׁלַחְנִי לָאֵב לְפָרְעָה וְלֶאֱדוֹן לְכַלְבֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם :

וכנ"ל מצד יהודה בדיוק להפך במקום בו הוא עבר להנהגה שהיא בחינת יוסף ויצא למלחמה על בנימין, שם התגלתה מדרגתו שלו כיצד הכל היה לטובה. וכיצד השגחת הי"ת ממלאת את כל המציאות הן בתיקון חטאם והן בשליחות יוסף לכתחילה לתקן את כל העולם.

הנה שתי הבחינות הן בבחינת אלו ואלו דברי אלוקים חיים. ואמנם נראה שיש כאן מדרגות. בנגלה יהודה הוא הגלוי ויוסף הוא הנסתר. בחינת יהודה אור השלום קל לראותה במציאות, שכן זוהי הנהגה העוסקת בקיים, אולם יוסף הוא נסתר, בעל החלומות, רואה ומרגיש משהו שאיש עוד לא מצליח להבין. מצד זה כמובן שקל להבין כיצד הנהגת "איה מקום כבודו" העוסקת באור האלוקי שטרם הופיע, היא עליונה יותר מהנהגת "כבודו מלא עולם" העוסקת שחלק שכבר נתגלה. ועד כאן הבחינה בה עוסק המדרש רבה. שיהודה הוא הפועל ויוסף ובחינתו הנסתרת הם היוצאים אל הפועל.

אולם בעומק יותר גדול יותר מסובך לראות איך באמת בתוך ההסתרים והחושך של ההווה באמת יש אלוקות. כיצד מתוך המשברים לבסוף הכל הולך ואור הכל יתקן ויגיע לגאולה. כלומר בחינת יוסף מצילה את העולם מרעב, אולם בחינת יהודה ממנה יוצא מסיפור תמר - אורו של מלך המשיח. ובזה אנו חוזרים לסוף המדרש רבה הנ"ל:

ויהודה היה עוסק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח, ויהי בעת ההיא וירד יהודה, (ישעיה סו) בטרם תחיל לידה, קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון, ויהי בעת ההיא, מה כתיב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים.

זוהי הנהגה פלאית ונשגבה, שכן מתוך עומק השבר והקלקול יוצאת הגאולה.

יש להדגיש כאן יסוד גדול שאין לערבב בין השגחה לבחירה. ורק אחר שיהודה עושה תשובה ואומר צדקה ממני, לבסוף יתברר כיצד הכל מהלך אלוקי להופעת אורו של מלך המשיח. נמצא לבסוף שאחר שיהודה תיקן את חטאו עם תמר, ואחר שתיקן חטא מכירת יוסף מתברר למפרע שבעומק כל הנפילות, באמת כבודו מלא עולם וממכה עצמה מתקן רטיה וכבר מתחיל לזרוח אור הגאולה. על כן התיקון היותר כולל ויותר סודי בפנימיות המציאות מופיע דווקא דרך יהודה אולם הוא יוצא אל האור מתוך שתי הפעילות בהם יהודה איש השלום מופיע את אור האמת. האחד בהכירו "צדקה ממני" והשני ביוצאו למלחמה על בנימין עד הסוף בבחינת "איה מקום כבודו".

ולכן נראה לענ"ד שזוהי הבחינה שעוסק בה הזוה"ק שיהודה הוא הנפעל. שאע"פ שהוא המדבר, אולם בעומק לבסוף הוא המים העמוקים היוצאים אל הפועל מתוך העמידה מול יוסף והנהגתו. אצל יהודה מתגלה "הנסתר שבנגלה", איך בתוך הנהגת "כבודו מלא עולם" באמת הכל כבר מלא עולם ובל ידח ממנו ידח ולא איש א-ל ויכזב.

1. פתח לבנו בתורתך

כמה וכמה יסודות עלו מתוך הדברים הנ"ל ותן לחכם ויחכם עוד הודע לצדיק ויוסף לקח. אולם ננסה להדגיש יסוד אחד. בתחילת הדרך דומה היה שאי אפשר שיוסף והאחים ובראשם יהודה ילכו יחדיו. זה או זה או זה. צריך לקבל הכרעות קשות. דומה היה שאי אפשר להמשיך עם הניסיון להכיל עולמות מנוגדים כל כך. כל צד דחק רגלי משנהו. אולם לבסוף התברר כי יוסף אינו יכול להופיע הנהגתו בשלימות בלי יהודה ויהודה לא יכול להופיע הנהגתו בשלימות בלי יוסף. מתברר שעל אף שבמבט ראשוני נדמה שמי שהוא איש אמת יתקשה להיות איש שלום ולהפך, הרי שבאמת האמת והשלום אהבו - **"אמת ושלום חז היו"**¹²

וזאת משום שדווקא האמת מרוממת אותנו לבל נכבה. לבל נתפשר עם המציאות. מחייבת אותנו למצוא באמת את בחינת כבודו מלא עולם במובנה העמוק יותר. ודווקא השלום והיכולת לדון לכף זכות מביאים לידי היכולת להופיע נכונה מדרגות עליונות יותר שטרם הופיעו במציאות אולם מתוך תיקון והפריה ודווקא מתוך כך יכולה מדרגה נסתרת להתגלות ולהופיע בצורה מתוקנת במציאות.

הבה נחשוב כמה בעלי חזון, מובילי קהילות ושיטות קדושות בבית ישראל נלחמו על הדגל שהרימו וחשו כי שאר האחים לא מכירים בהם, לא מבינים אותם נכונה ומתוך כך נוצרה תחושת ניכור ואיבה. [ונכון הדבר גם ברמות פשוטות יותר בכל חברה וקבוצה].

המקום הנפשי בו מתקיים "ויגש". בו כל אחד ניגש מתוך כנות ועומק הנהגתו הייחודית אולם יחד עם זה מתוך המקום המשותף של יעקב אבינו, של "איך אעלה אל אבי" היא המביאה להכרה שיש יוסף שביהודה ויהודה שביוסף ושניהם גילוי של עם ישראל י - עוד אבינו חי. ובפרשת ויחי בא הדבר לידי גילוי שלם עם כל האחים:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נו עמוד א

דאמר רבי שמעון בן לקיש: ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם. ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. **אמר לו בניו: שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד. אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.**

ובספר שם משמאל כתב¹³:

זוה לימוד גדול בענין אהבת ישראל, שבאמת אין לך איש מישראל שאין בו מדה טובה או דרך טוב, ואף שיש הפרש בין מדת זה לזה הרחק כממזרח למערב, מ"מ מדתו של זה יש לה מקום בזמן הזה, ובאיש הזה, ובמקום הזה, ומדתו של זה בענין אחר, ובאיש שלו טבע אחר, ובמקום אחר, וע"כ נקל הוא לאיש להתישב בדעתו ולסבול את זולתו ומדותיו ימצאו חן בעיניו אף שאינן לפי הלך רוחו. וכמו שהגיד הרה"ק מהר"י זצלה"ה מווארקא בפסוק ויחן שם ישראל נגד ההר שאמרו ז"ל מדאמר בלשון יחיד שהיו כאיש אחד ובלב אחד, דהיינו שלשון ויחן הוא לשון חן, שמדתו ותהלוכתו של כל אחד נשאו חן בעיני זולתו, והיינו כנ"ל שהבינו שדרכו ומדותיו של זולתו נמי יש להם מקום באחד הזמנים או באחד המקומות או באחד האנשים:

¹² ספר הבהיר אות קצ. ובזוה"ק ויקרא דף יב - " והאמת והשלום אהבו **דאמת ושלום קשיר דא בדא**"
¹³ ויגש שנת תרע"ח. וע"ש בכל דבריו שדן בסתירה בין המדרש רבה הנ"ל לזוה"ק ומה שביאר בעניין.

ומתוך כל האמור נקרא מחדש את הפטרת פרשת ויגש הפותחת אותנו להבין שסיפור יוסף והאחים הוא סיפור של דורות, של מהלך היסטורי שלם. ובפרט בדורנו דור קיבוץ גלויות השב לארץ ישראל. כמה זקוקים אנו בתוך הנס הגדול של קיבוץ גלויות לחיות את דברי השם משמואל ואת דרך האמת והשלום. ובאה נבואת יחזקאל ומרטיטה לבנו:

יחזקאל פרק לז

(טו) ויהי דבר יקוק אלי לאמר: (טז) ואתה בראדום קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו: (יז) וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך: (יח) וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלוא אתגיד לנו מה אלה לך: ...

(כא) ודבר אליהם להאמר א-ד-נ-י יקוק הנה אני לקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם: (כב) ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכם למלך ולא יהיה יחיד עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד:

... (כו) וקרתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרביתי אותם ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם: (כז) והיה משכני עליהם והייתי להם לא-להים והפמה יהיו לי לעם: (כח) וגדעו הגוים כי אני יקוק מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם: ס